

szaki sajtójának történetével kapcsolatban az utóbbi időben elért, jelentős helyet foglal el V. Windisch Évának a *Közleányról*, az első magyar hivatalos lapról írt tanulmánya. Értékét különösen emeli az a bő levéltári anyag, melyet a szerző munkájához felhasználott. Ennek, valamint a *Közleány*nek és a többi korabeli magyar hírlapnak a cikkei alapján, a forradalom és a szabadságharc gyorsan változó eseményeihez kapcsolódva dolgozta fel a kormány hivatalos lapjának történetét és rajzolta meg politikai fejlődését. Noha főleg 1848—49 története és hírlap-története számára tárt fel új adatokat és vont le belőlük értékes következtetéseket, munkája irodalomtörténeti szempontból sem mellőzhető, elsősorban a lap szerkesztésével kapcsolatban levő számos neves írónk szerepének ismertetése miatt.

V. Windisch Éva részletesen ismerteti Szemerének az újság megindítása és megfelelő szerkesztő kiválasztása érdekében folytatott tevékenységét. Jelöltjei csaknem mind szépirók voltak: Bajza, Kazinczy Gábor, Vas Gereben, Lévy, Degré, Garay, Erdélyi János... Közülük a legtekintélyesebbel, Bajzával próbálkozott először, aki Toldy Ferenc közreműködésével készített is ugyan egy tervezetet a megindítandó hivatalos lapról, de aki végül is a *Közleány* szerkesztése helyett a néhány héttel később induló *Kossuth Hírlapja* szerkesztését vállalta el. (A Szemeré által szintén a *Közleány* szerkesztésére kismelt Vas Gereben hasonlóképpen egy másik lapnak, a *Nép Barátjának* lett a szerkesztője.) Miután Szemerének Kazinczy Gábort sem sikerült megnyernie — a szerző részletesen foglalkozik azzal a kérdéssel: miért nem vállalhatta Bajza és Kazinczy a *Közleány* szerkesztését —, végül is Gyurmán Adolf lett a lap szerkesztője.

1848 végén, amikor a *Közleány* egyre inkább a szabadságharc szervezőjévé vált — és valószínűleg Kossuth politikai irányítása alá került —, a lapban megjelennek Jósika írásai, majd Petőfi levele és *Csatadata*. 1849 elején pedig, amikor Debrecenben folytatódott a kormány hivatalos lapja, Csernátony Lajos neve jelent meg az újság hasábjain. A szerző behatóan tárgyalja a debreceni *Közleány* irodalomtörténetileg legérdekesebb eseményét: Jókai cikkeit és azok visszhangját is.

V. Windisch Éva tanulmánya az említett írónak a *Közleány*höz fűződő kapcsolatai feltárása mellett még azért is jelentős irodalomtörténeti szempontból, mert értékes új adatokkal bővíti a forradalom és szabadságharc kora olvasóközönségére vonatkozó ismereteinket is.

Kókay György

Megyér Szabolcs: Arany János és Budapest.
Bp. 1958. Akadémiai K. 52. 1.

Megyér Szabolcs munkája Arany János akadémiai tagságának 100. évfordulójára jelent meg azzal a céllal, hogy a jórészt feledésbe merült budapesti helyi vonatkozásokat felelevenítse. Feladatul nem is tűzött más maga elé, minthogy kiemelje és kronológiailag csoportosítsa mindazokat az adatokat, amelyek egyrészt Arany életrajzában, másrészt műveiben ilyen értelemben használhatók.

Nyilvánvaló, hogy a legtöbb teret az akadémiai főtitkár tisztét betöltő, majd a híres képes könyvből írogató költő kapta, — ekkori verseinek minden irodalomtörténeti méltatása nélkül. De ez utóbbira Megyér nem is törekedett. Így legfeljebb csak azt sajnálhatjuk, hogy mértéktartó stílusa Arany pesti éveinek megrajzolásakor diszsonáns módon szentimentalizmusba csap át. A viszonylag gazdagon illusztrált fűzet kiválóan alkalmas a népszerűsítés céljaira.

Heverde László

Mikszáth Kálmán: Elbeszélések és kisregények. 1—2. köt. Válogatta és a bevezető tanulmányt írta: Véber Károly. Bp. 1960. Szépirodalmi K. 484; 498. (Magyar Klasszikusok)

Az első kötet kronológiai sorrendben 43 kisebb-nagyobb elbeszélést tartalmaz, a másodikban 7 kisregényt találunk. Kezdődik az 1874-ből való *Az én öreg kocsim* és befejeződik az 1909-es datálású *Rákóczi Ferenc donációt oszt c. elbeszéléssel*. Ez az elrendezés nem véletlen. A válogatás célja ugyanis az, hogy a korlátozott terjedelmű belső ízelítőt adjon a mikszáthi életmű értékeiből. Az olvasó nemcsak azokat az elbeszéléseket találja meg a kötetben, amelyek egy nehezen induló írói pálya első sikereit jelentő alkotásaként élnek a köztudatban (pl. *Az a fekete jolt, Lapaj, a híres dudás* stb.), hanem azokat is, amelyek már a dicsőség légkörében az országosan ismert Mikszáth tollából születtek meg (pl. *Kozsibrovsky üzetet két stb.*). Az első novellákban az a Mikszáth áll előttünk, aki már túllépett mesterén, de még nem érkezett el érett önmagához. A jól sikerült válogatás eredménye, hogy az olvasó végigélheti a nagy pályát művészi fejlődését, s együtt halad vele az ismeretlenséget jelentő homályból a jubileumi ünnepség piederstálja felé. Az elbeszélések a nagy kritikai realistává érő művész életútjának állomásait jelképezik. A kötet nemcsak az olvasóközönség szórakozási igényeit elégíti ki esztétikai élményt adó.

válogatásával, hanem példát ad arra is, hogy két kötetben is megközelíthetőleg bemutat-
ható egy nagy regényíró fejlődése a maga
sajátos tematikájával, sokhúrú hangjával,
tipikus jellemzőivel.

Hiányzó novellát említhetnék, feleslegeset
azonban nem, s ez a válogató munkáját
dicséri. A kötet célját elérte, mert Mikszáth
művészi fejlődésének útját híven tükrözi.

A korai novellák hagyományos datálásá-
tól való eltérést azonban feleslegesnek érez-
zük. Ez már egy következő válogatás fel-
adata, amely a kritikai kiadás és a Mikszáth-
bibliográfia elkészülte után majd elvégezheti
az autentikus datálást.

A kötet igen gondos jegyzetszótára a tel-
jesebb megértést szolgálja. Az I. kötethez
szükséges felvilágosításokat nem volt ész-
szerű a II. kötet végén elhelyezni.

Véber tanulmányában az illúzióvesztő ki-
egyezés kori magyar társadalom korképéből
kiindulva rajzolta meg Mikszáth pályáját.
Irodalomtörténetünk Mikszáth-értékelésének
két szélsőségét kikerülve keresi értékeit, igazi
helyét a magyar szépróza történetében.
Király felfogásához hasonlóan elveti az ado-
mázó Mikszáth-képet, de nem fogadja el a
válságoktól, kisiklásoktól mentes írói képet
sem.

Megkísérli — néhol újszerű felfogásban —
megrajzolni fejlődési útját. Rámutat pl. arra,
hogy az *Elbeszélések* sikertelensége után
milyen jelentősége volt Szegednek. Itt kapta
vissza Mikszáth már-már eltűnő önbizalmát.
Felhívja néhány, eddig kevésbé hangsúlyo-
zott vonására (pl. a fiatal Mikszáth politikai
érdeklődésére) a figyelmet, a *Tót atyafiakat*
és *A jó palócokat* mint a szegedi évek leg-
nagyobb írásait említi, s e két alkotásban
az ifjúkor összegezését látja. Véber tanulmá-
nyában jól ragadja meg a magyar társadalom
elemzésében egyre mélyebbre hatoló Mik-
száth fejlődésének határköveit jelentő alkotá-
sokat. Ezek részletesebb elemzésére azonban
nem vállalkozik. A nagy kritikai realista
alkotásoknak (pl. *Különös házasság*) cím
szerinti említését, vagy néhány szavas érté-
kelését keveselsük.

Pusztai Gyula

Kafka Margit összes versei. Sajtó alá ren-
dezte és a jegyzeteket írta: Kozocsa Sándor.
A kísérő tanulmány Radnóti Miklós Kafka
Margitról írt munkájának részlete. Bp. 1961.
Magyar Helikon. 253. I. (Kis Magyar
Múzeum)

„Bizonyos, hogy Kafka Margit is versei-
ben hiszi magát legjobbnak, legelőbbnek,
hiszen ez már régi dal. Imádja őket...”
Ady Endrének *Az élet útján* c. Kafka-kötet-

ről írott sorai meggyőzhetnek bennünket
arról, hogy még egy nagy művész is mi-
lyet tévedhet saját életműve megítélésé-
ben. Furcsa élmény így együtt olvasni
ezeket a verseket: az olvasó alig hiszi, hogy
ugyanaz a Kafka írta a *Színek és éveket*,
irodalmunk egyik legtitisztább realista reme-
két. Micsoda kezdet és micsoda kitérő után
ér el költészetében is egy-egy klasszikus
csúcsra! Szinte ugyanaz a látvány, fejlődési
út tárul itt is elébünk, mint a nemrég elem-
zett kritikái, s publicisztikája kapcsán. Azzal
a különbséggel, hogy ez utóbbiakban attól
a kitérőtől indul el, amely majd a verseiben
is komoly buktatója lesz: a szecessziótól, a
„modernség”-től. S a korai versek, a kezdet?
A népnemzeti iskola hagyományos, már-már
kötelező témái, az ismert történetek a keresz-
tyénség születésének korából; érzékenység, ér-
zelmesség — amelyekben csak egy-egy gond-
olat, néhány szép sor, s egy nagy vers, a
Petike jár tanúskodik a költőnő tehetségéről,
s emelkedik ki ezzel a sokszor átélt érzések
közül. S ami pályájának következő állomását,
az új irodalmi törekvésekkel való megismer-
kedését illeti: igazat kell adnunk Németh
Lászlónak, aki az írta erről, hogy a „modern-
séget” senki se vette olyan kötelezően komo-
lyan ebben a nemzedékben, mint Kafka.
Bár született realista volt, mégis a legkülön-
bözőbb „hatásoknak” engedte át művészetét,
ami önmagában még termékenyítő is lehetett
volna, — nála azonban művészi alkatának
nem szerencsés vonásait engedte érvénye-
sülni: mindenekelőtt a nyelvi szecessziót,
amely olyannyira elúrhodik pl. *Allomások*
c. regényében is. Hiába „adyszkodik”, hiába
kerülnek be Adyra emlékeztető összehátételek,
sorok a verseibe, — egyrészt a gondolatiség
hiánya, másrészt: ez a nyelvi tehertétel nem
engedi szárnyalni a versét (1. pl. Prometheus
c. versét). De pl. a szabad vers felé való
kitérését sem lehet termékenyítőnek fel-
fogni — s itt ellent kell mondanunk a kitű-
nően elemző Radnóti Miklósnak is — hiszen
az a tehetsége igazi természetével ellentétes
utakra vitte. S habár életművének ebből a
vonulatából is kiemelkedik egy-egy nagy
vers, amelyet azonban inkább az élmény
intenzitása tart össze (*Hajnali ritmusok*,
Záporos jolytonos levél), — mégis: a sok
kísérletezés, csináltág után üdítő olvasmány
az utolsó évek termése, amelyekben élmény
és forma szerencsés módon egyesült (*A te
színed előtt*, *Régi arcképekhez*, *Hullámok*,
Litánia, *Te Deum*, *Rosszalkodás*), s amelyek
együttal Kafka valódi költői tehetségéről is
meggyőzhetik az olvasót.

*

Életében öt verseskötete jelent meg, ösz-
szes verseit Radnóti Miklós rendezte sajtó
alá; ezt vette alapul a jelen kiadás sajtó alá